

перекласти створений на ній аудіотекст на слух. Також варіюється розмір аудіотекстів, що пропонуються на переклад. У першому семестрі обсягом тексту для послідовного перекладу складає 5-7 хвилин, а синхронного – до 5 хвилин. У кінці другого семестру послідовний текст пропонується обсягом 15 хвилин, синхронного – 10.

Кравець Світлана

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна*

МІЖКУЛЬТУРНІ РИЗИКИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ БРИТАНСЬКИХ РЕАЛІЙ: АНАЛІЗ ПОМИЛОК І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток систем машинного перекладу (МП) та нейромережових моделей суттєво оптимізував процес міжмовної комунікації. Проте деформація соціокультурного контексту залишається однією з ключових проблем автоматизованого перекладу. Особливої ваги це набуває під час відтворення британських реалій (культуронімів), які мають глибоке історичне підґрунтя й вимагають від перекладача не просто лінгвістичної, а лінгвокраїнознавчої компетенції.

Контекст є ще однією важливою перешкодою для МП. Технології машинного перекладу традиційно працюють із відокремленими одиницями (слова чи фрази), що не завжди враховує значення цих одиниць у більш широкому контексті. Машина часто не можуть правильно інтерпретувати іронію чи метафору, властиві людській мові [1].

Мета роботи — виявити специфіку міжкультурних ризиків під час функціонування систем машинного перекладу, класифікувати типові помилки алгоритмів при відтворенні британських реалій шляхом компаративного аналізу рушіїв Google Translate, DeepL і ChatGPT, та окреслити стратегії їх нівелювання.

Британські культуроніми є гетерогенною групою лексики, що відображає унікальний історико-суспільний досвід етносу, через що вони часто позбавлені прямих еквівалентів у мові перекладу. Спираючись на базову класифікацію реалій у вітчизняному перекладознавстві [2] та дослідження сучасних авторів [4], проблемні семантичні групи лексики Великої Британії доцільно поділити на такі категорії: суспільно-політичні та адміністративні реалії (напр., Whitehall, Chancellor of the Exchequer, Whips); соціокультурні та освітні номінації (напр., public school – як етномаркована назва приватного привілейованого закладу); побутові та гастрономічні реалії (напр., high tea, Sunday roast).

Експериментальне дослідження виявило, що різні архітектури перекладу припускаються специфічних помилок через відсутність прагматичного аналізу дискурсу та нездатність розпізнавати «культурні бар'єри» (cultural bumps) [3]. Результати порівняння перекладу трьох систем (Google Translate, DeepL, ChatGPT) унаочнюють цю тенденцію на конкретних прикладах:

Приклад 1: Суспільно-політична перифраза “The Old Lady of Threadneedle Street”

Контекстуальне значення: Банк Англії (через його розташування на однойменній вулиці).

Google Translate: «Стара леді з вулиці Треднідл» (Повний буквализм, руйнування денотативного значення).

DeepL: «Стара синьйора з Треднідл-стріт» (Калька з елементами некоректної стилістичної адаптації).

ChatGPT (без додаткового промпту): «Стара леді з Треднідл-стріт (Банк Англії)». Модель розпізнає реалію, але у базовому режимі залишає дослівний переклад, додаючи пояснення у дужках, що порушує стилістику художнього чи публіцистичного тексту.

Приклад 2: Освітня реалія “He studied at a prestigious public school”

Контекстуальне значення: Приватна, елітна, закрита школа-пансіон для привілейованих верств (історична британська специфіка).

Google Translate: «Він навчався в престижній державній школі» (Груба значеннєва помилка, антонімічний переклад).

DeepL: «Він навчався в престижній державній школі» (Нейромережа повторює ту саму соціокультурну деформацію).

ChatGPT: «Він навчався у престижній приватній школі». Завдяки контекстуальній пам'яті великих мовних моделей, ChatGPT успішно здійснює прагматичну адаптацію, замінюючи денотат на зрозумілий для українського реципієнта еквівалент.

Приклад 3: Прагматичний «підтекст» (understatement) “With all due respect, I think you are wrong”

Контекстуальне значення: У британському етнокультурному дискурсі ця фраза є маркером категоричної незгоди або навіть розцінюється як ввічлива образа («Я вважаю, що ви кажете повну дурницю»).

Google Translate & DeepL: «З усією повагою, я думаю, що ви помиляєтеся». Обидва рушії перекладають фразу абсолютно нейтрально, повністю нівелюючи прагматичний підтекст іронії та прихованого конфлікту.

ChatGPT: Здатний передати конотацію лише за умови наявності вказівок у промпті, інакше продукує такий самий буквальний переклад.

Для мінімізації лінгвокультурних втрат та ліквідації деформацій доцільно впроваджувати комплексні підходи:

- Впровадження етапу PEMT (Post-Editing Machine Translation).

Традиційні системи (Google Translate, DeepL) потребують

обов'язкового етномаркованого редагування людиною, оскільки працюють у межах лінійного мовного коду.

- Збагачення паралельних корпусів даних. Інтеграція до баз даних МП динамічних етнографічних глосаріїв.

- Оптимізація промпт-інжинірингу (для LLM-моделей). ChatGPT демонструє вищу гнучкість у порівнянні з класичним МП, проте потребує введення додаткових інструкцій щодо прагматичних, іронічних та регіональних параметрів британського дискурсу на етапі формування запиту.

Висновки. Компаративний аналіз довів, що рушії Google Translate та DeepL залишаються вразливими перед буквализмом при зіткненні з британськими реаліями, тоді як ChatGPT (LLM) демонструє вищий рівень екстралінгвістичного «розуміння». Проте повне нівелювання міжкультурних ризиків можливе лише за умови синергії сучасних технологічних інструментів та етнокультурної компетентності фахівця-редактора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іщук Н. Ю. Машинний переклад у дзеркалі філології: точність, контекст, культура. // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки. Одеса : Гельветика, 2025. № 40. С. 110–127. URL: <https://www.lingstud.od.ua/wp-content/uploads/2025/08/40-10.pdf> (дата звернення: 01.06.2026).
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
3. Budimir B. The Challenge of Translating Culture-Specific Items: Evaluating MT and LLMs Compared to Human Translators. // Proceedings of the Machine Translation Summit. 2025. P. 455–467. URL: <https://aclanthology.org/2025.mtsummit-1.36.pdf> (дата звернення: 01.06.2026).
4. Turayevich M. E. Strategies for Translating Realia. // World Scientific Research Journal. 2025. Vol. 43, No. 1. P. 3-7. URL: <https://journalss.org/index.php/wsrj/article/download/259/223> (дата звернення: 01.06.2026).